

De kloof tussen rijk en arm

Voorganger: Ds. Heleen Weimar
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Deuteronomium 15: 7-11

Schriftlezing Evangelie: Lucas 16: 19-31

Lucas 16: 19-31,
De kloof tussen rijk en arm (gap between)

Inleiding

De gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus is niet allereerst bedoeld om een inkijk te geven in het leven na de dood, maar juist in het leven hier en nu. Het is een oproep van Jezus om de boodschap van Wet en Profeten serieus te nemen en nu iets te doen aan de gapende kloof tussen rijken en armen.

Prediking

Gemeente van Jezus Christus,

Hulp aan mensen die in armoede verkeren wordt in de vijf boeken van Mozes voorgehouden als iets dat structureel moet gebeuren. Het gaat de hele samenleving aan. Het is in rechtsregels gevat.

Het is een zaak van gerechtigheid.

Tegelijkertijd wordt hulp aan mensen in armoede ook uit barmhartigheid gegeven, lezen we in de boeken van Mozes. Iemand heeft hulp nodig, een ander merkt dat op en voelt zich aangesproken, bewogen tot hulp verlenen.

Heel duidelijk zijn die beide motieven voor hulp, omwille van de gerechtigheid én omwille van de barmhartigheid, te bespeuren in het gedeelte dat we lezen uit het boek Deuteronomium. Het gaat daar over de regel van het sabbatsjaar (het zevende jaar, net zoals de sabbatdag de zevende dag is). Elk zevende jaar moet er in het beloofde land een algemene kwijtschelding worden gehouden. Door tegenslagen (ziekte, mislukte oogsten bijvoorbeeld) kunnen mensen tot armoede vervallen en schulden moeten maken. Maar ieder zevende jaar moeten schuldeisers aan iedereen die iets van hen geleend heeft de schuld kwijtschelden. Mensen die zich uit armoede in de schulden hebben moeten steken, krijgen een nieuwe kans. De kloof tussen rijk en arm moet niet onoverbrugbaar worden. Het is een rechtsregel die te vergelijken is met regelingen voor schuldsanering die wij in onze samenleving kennen. Het is een kwestie van gerechtigheid.

‘Maar nu moet het niet zo zijn’ zegt Mozes tot zijn gehoor (dat zijn de Hebreëen die op het punt staan om het beloofde land binnen te trekken) – ‘nu moet het niet zo zijn dat u dan denkt: Het zevende jaar, het jaar van de kwijtschelding komt eraan – waardoor u de ogen sluit voor de ellende van uw volksgenoot en hem met lege handen laat gaan (hem geen lening geeft als hij u daarom vraagt).

De instelling van het zevende jaar van de kwijtschelding – dat is een zaak van gerechtigheid. e vlak voor dat zevende jaar niet afsluiten voor een arme in nood, maar je voor diegene openstellen en hem of haar willen helpen – ook al krijg je die lening waarschijnlijk nooit meer terug – dat is een kwestie van barmhartigheid.

In de gelijkenis die Jezus vertelt is er sprake van een kloof tussen de rijke en de arme man, die niet te dichten is. Er is een onoverbrugbare sociale afstand tussen de arme en de rijke.

Nergens in de gelijkenis vindt er tussen hen een ontmoeting plaats, niet bij de poort van het huis van de rijke, waar de arme zich elke dag bevindt en ook niet na de dood.

Er is in deze gelijkenis iets bijzonders aan de hand. Het is de enige gelijkenis, van alle die Jezus vertelt, waarin iemand een naam krijgt. De arme heet Lazarus (hij is dus een naamgenoot van de vriend van Jezus, broer van Marta en Maria, die uit de dood werd teruggeroepen).

Lazarus is de latinisering van de Hebreeuwse naam Eleazar (Eliezer), die betekent: God helpt, God is mijn helper.

Psalm 146 gaat over die naam 'God helpt':

Gelukkig wie de God van Jacob tot hulp heeft,
wie zijn hoop vestigt op de Heer, zijn God,
die hemel en aarde gemaakt heeft,
de zee en alles wat daar leeft,
die trouw is tot in eeuwigheid,
recht doet aan de verdrukten,
brood geeft aan de hongerigen,
gevangenen bevrijdt ... (Psalm 146: 5-7).

(Dit stukje psalm is dus deels de bemoediging die we altijd uitspreken aan het begin van de dienst.)

De hulp van God gebeurt, onder andere, via mensen die zich Gods leefregels ter harte nemen.

Die hun hart en handen openen voor de armen in hun midden, uit barmhartigheid en omwille van de gerechtigheid.

God helpt ook, zeggen de profeten, door een geweldige omkering te bewerkstelligen, in de toekomst, of misschien nu ook al wel, een omkering die alle verhoudingen ondersteboven zet.

Het is de omkering waarvan Maria, de moeder van Jezus, zingt in haar Magnificat:

Mijn hart juicht om God mijn redder...
Barmhartig is Hij, van geslacht op geslacht...
heersers stoot Hij van hun troon
en wie gering is geeft Hij aanzien.
Wie honger heeft overlaadt Hij met gaven,
maar rijken stuurt Hij weg met lege handen. (Lucas 1: 47.50.52-53)

De gelijkenis lijkt wel een verbeelding van het Magnificat. Want Lazarus, die honger had, die wachtte of er misschien iets overbleef van de tafel van de rijke, wordt na zijn dood met gaven overladen.

Hij 'rust aan Abrahams hart', wat een manier is om te zeggen dat hij naast Abraham aan tafel zit, aan een overvloedige maaltijd. De rijke daarentegen wordt in het dodenrijk hevig gekweld. Wanneer hij vader Abraham, die hij in de verte ziet zitten, met Lazarus aan zijn zijde, om erbarmen smeekt, verwoordt Abraham de omkering als volgt: 'Kind, bedenk wel dat jij je deel van het goede al tijdens je leven hebt ontvangen, terwijl Lazarus niets dan ongeluk heeft gekend; nu vindt hij hier troost, maar lijdt jij pijn.'

De gelijkenis is niet alleen een verbeelding van Maria's lied van de omkeringen, het is ook een concretisering van de zaligsprekingen in de versie van Lucas. Anders dan bij Matteüs worden bij Lucas de zaligsprekingen van Jezus gevolgd door wee-uitspraken (verwensingen) gericht tegen de rijken. Volgens Lucas zegt Jezus:

Gelukkig jullie die arm zijn, want voor jullie is het koninkrijk van God.
Gelukkig jullie die nu honger hebben, want je zult verzadigd worden.
Gelukkig wie nu huilt, want je zult lachen...
Maar wee jullie die rijk zijn, jullie hebben je troost al gehad.

Wee jullie die nu verzadigd zijn, want je zult honger lijden.

Wee jullie die nu lachen, want je zult treuren en huilen. (Lucas 6: 20-21 en 24-25)

Hoe onoverbrugbaar de kloof tussen de arme Lazarus en de rijke man ook na hun dood wel is, blijkt uit het feit dat de rijke helemaal niets geleerd heeft van de hele omkering. Hij blijft Lazarus zien als een ondergeschikte. Hij spreekt hem niet eens rechtstreeks aan, maar beschouwt hem als iemand die hij erop uit kan laten sturen om hem te dienen, om 'het topje van zijn vinger in water te dopen om de tong van de rijke te verkoelen'. Abraham maakt de rijke duidelijk dat dat onmogelijk is. 'Er ligt een wijde kloof tussen ons en jullie, zodat wie van hier naar jullie wil gaan dat niet kan, en ook niemand van jullie naar ons kan oversteken.' Dan smeekt de rijke Abraham om Lazarus naar zijn broers te sturen, om hen te waarschuwen, zodat hen niet hetzelfde zal overkomen.

'Niet nodig' is het antwoord van Abraham. Ze hebben de boeken van Mozes en de profeten.

Daarin staan genoeg aanwijzingen om op tijd de kloof te dichten tussen de armen en de rijken.

De rechtsregels in de wet van Mozes, die tot doel hebben om de armen te ondersteunen en de kloof tussen arm en rijk te verkleinen, zijn niet zomaar toe te passen op onze samenleving. Ze zijn ontstaan met het oog op een voornamelijk agrarische samenleving. Een maatschappij bovendien, waarin er nog slavernij bestond en normaal was.

Zo is er de rechtsregel van het aren lezen, dat we kennen uit het verhaal van Ruth en Naomi.

Bij de oogst moest niet álles binnengehaald worden. Boeren moesten ook wat overlaten, wat laten liggen, dat kon worden opgeraapt en verzameld door de armen en de vreemdelingen in het land.

En behalve de regel van het sabbatsjaar, met de kwijtschelding van schulden, was er ook het jubeljaar, waarin iedereen die uit armoede zijn land en ook zichzelf had moeten verkopen, de vrijheid terug kreeg en naar zijn eigen stuk land mocht terugkeren.

Zulke regels zijn natuurlijk niet toe te passen naar de letter van de wet. Maar naar de geest zijn ze zeker wel te vertalen naar politieke programma's, beleidskeuzes en noodmaatregelen die kunnen gelden in onze tijd en onze maatschappij.

Wat niet vertaald hoeft te worden, wat te maken heeft met een universeel gevoel voor menselijkheid, is het beroep op de barmhartigheid dat in de Bijbel wordt gedaan. Mozes pleit ervoor, voor barmhartigheid en mededogen, wanneer de rechtsregels onvoldoende toereikend zijn om de kloof tussen arm en rijk te dichten. Jezus pleit ervoor in zijn gelijkenissen.

Maardan is er wel enige vorm van contact nodig, iets van een ontmoeting, tussen degen die iets nodig heeft en degene die iets missen kan, die iets te delen heeft. Er moet, met andere woorden, altijd wel iets van verbondenheid ontstaan. Zodat er minstens een touwbrug over de gapende kloof tussen rijken en armen kan worden gespannen.

Met dit soort vormen van verbondenheid gaan we het komende jaar aan de slag. We gaan onder andere zoeken naar mogelijkheden om mensen of groepen die eigenlijk onbereikbaar voor elkaar zijn, toch bij elkaar te brengen.

En dat is uiteindelijk ook de bedoeling van de gelijkenis die Jezus vertelt. Als we luisteren naar Mozes en de profeten, dan kunnen kloven in plaats van onoverkomelijk wel overkomelijk worden. Omwille van de gerechtigheid. Met het oog op de barmhartigheid.

Amen.